

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ДІЇ ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Сергій Чікін,

доцент НТУУ «Київський політехнічний інститут», кандидат технічних наук

Валентина Черненко,

адвокат, спеціаліст з інтелектуальної власності

Зазвичай, на підприємстві в обігу перебуває різноманітна інформація. Одними її різновидами підприємство готове ділитися із зовнішнім світом, наприклад, рекламуючи свої можливості чи споживчі якості продукту, навіть витрачаючись на це. А інші різновиди інформації підприємство бажає приховувати на законних підставах. (У цій публікації мова буде йти тільки про дозволені законодавством дії чи про законні інтереси і вона не буде стосуватися банківської таємниці). Останній різновид, зазвичай, називають **конфіденційною інформацією**, що є **інформацією з обмеженим доступом**. На підприємстві конфіденційним може вважатися доволі широкий спектр інформації — від інформації ділового характеру до інформації про комерційну чи фінансову діяльність.

Законодавство України виділяє два види інформації з обмеженим доступом. Перший — це інформація, що містить відомості, які віднесені до **державної таємниці**, і яка охороняється відповідно до Закону України «Про державну таємницю» [1]. Другий, який і стане предметом цього обговорення, — це **комерційна таємниця**, яка охороняється відповідно до Цивільного [2, ст. 505–508] та Госпо-

дарського [3, ст. 36, 155, 162] кодексів України¹.

Про конкурентну перевагу підприємства де інформація охороняється як комерційна таємниця, відомо давно. Чого вартий хоча б приклад збереження в секреті рецептури відомого напою «Coca-Cola». Якщо б цю рецептуру відразу ж запатентували (і, як наслідок, відразу розкрили для широкого загалу), то її власник отримав би виключні права тільки на термін дії патенту, а після цього терміну використовувати рецептуру міг би хто завгодно. А як комерційна таємниця вона охороняється й досі, і дотепер є невідомою для інших осіб, що і приносить її власникові певну конкурентну перевагу.

Та для того, щоб якась інформація охоронялась як комерційна таємниця одного бажання мало. Підприємство має здійснити певні дії, що спрямовані на засекречування інформації та запобігання її розголошенню. Назва цієї публікації «Управління...» якраз і підкреслює те, що в ній будуть обговорені питання щодо планування дій, їх організації, мотивації на дотримання і, безумовно, контролю за виконанням. Тобто все те, що за А. Фойодем і визначає функцію управління як си-

¹ Прийнятий 13.01.2011 року Закон України «Про доступ до публічної інформації» (ч. 1 ст. 6) дає дещо іншу класифікацію «інформації з обмеженим доступом»: конфіденційна інформація, таємна інформація та службова інформація. Та сфера дії цього Закону поширюється на випадки, коли розпорядниками такої інформації є суб'єкти владних повноважень, а метою цієї публікації є розгляд питань, які стосуються суб'єктів господарювання.

стему дій, спрямовану на досягнення певної мети.

Основною ціллю підприємства, що має інформацію, яка для нього важлива як комерційна таємниця, є забезпечення її зберігання в секреті й нерозголошення.

Дії із забезпечення конфіденційності комерційної таємниці можна класифікувати, наприклад, як це зображено на рис. 1.

Рисунок 1. Дії із забезпечення конфіденційності комерційної таємниці

Поділ дій на **внутрішні та зовнішні** зумовлює те, що джерела розголошення інформації можуть міститись як усередині підприємства (персонал, неупорядкований документообіг тощо), так і ззовні (партнери, органи контролю тощо). Але і внутрішні, і зовнішні дії мають багато спільного, тому будуть обговорюватись разом.

Почати обговорення *правових дій* необхідно зі з'ясування того, яка інформація може вважатися саме комерційною таємницею.

Поняття комерційної таємниці сформульовано в ст. 505 ЦК України:

«Комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу звидом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності,

вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію».

Необхідно звернути увагу на таке. По-перше, комерційною таємницею може визнаватися тільки інформація. Знання працівників, сукупний досвід підприємства тощо не може бути віднесений до комерційної таємниці, поки вони не були відображені в об'єктивній формі (промовлені, зафіксовані на будь-якому носіїві, зображені тощо).

По-друге, ця інформація має бути не відомою та не легкодоступною для інших осіб, що зазвичай, мають справу з такою інформацією.

По-третє, саме внаслідок її невідомості вона має комерційну цінність. Або, згідно зі ст. 36 ГК України, «розголошення... може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання».

По-четверте, зазначена інформація має бути предметом вжиття особою, яка законно її контролює, адекватних заходів щодо збереження її в секретності.

Тільки сукупність усіх чотирьох факторів дає підстави вважати інформацію комерційною таємницею. Інформація в режимі «комерційної таємниці» охороняється доти, поки дотримуються всі вищезазначені чотири фактори (або умови) або поки особа-розпорядник не прийме рішення про недоцільність зберігання її в секреті.

Необхідно пам'ятати, що з метою перешкоджання зловживанням у сфері інформаційного обігу, встановлюються

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

винятки щодо неможливості віднесення певної інформації до конфіденційної інформації або комерційної таємниці. Так, Закон України «Про інформацію» (ч. 4 ст. 30) зазначає, що до «...конфіденційної інформації, що є власністю держави і знаходиться в користуванні органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, **не можуть бути віднесені відомості:**

про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;

про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;

про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

стосовно стану справ із правами і свободами людини і громадянина, а також фактів їх порушень;

про незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб;

інша інформація, доступ до якої відповідно до законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути обмеженим» [5],

а Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» [6] передбачає, що «комерційну таємницю не становлять:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- документи про платоспроможність;

- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;

- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;

- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;

- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;

- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню».

Якщо особа — суб'єкт підприємницької діяльності має намір скористатися своїми правами на комерційну таємницю, то вона повинна спланувати й організувати дії **правового характеру**.

Передусім — це внесення відповідних положень до установчих документів (до засновницького договору, статуту чи положення).

В *установчих документах* з посиланням на статті 505, 506 ЦК України та статті 36, 135, 155, 162 ГК України передбачити право підприємства відносити інформацію, що йому належить, до комерційної таємниці та право приймати внутрішні документи, якими визначається її склад, обсяг та порядок захисту інформації, що є конфіденційною або комерційною таємницею.

Доцільно також зафіксувати права підприємства не виконувати вимоги посадових осіб органів контролю та правоохоронних органів, а також інших органів державного управління за відсутності в них законних повноважень на ознайомлення з такою ка-

тегорією інформації та право підприємства розробляти внутрішні документи, відповідно до яких визначається порядок надання інформації, що віднесена до комерційної таємниці, на вимогу вищезазначених осіб за наявності у них законних повноважень.

У випадках, коли внеском одного з засновників товариства до статутного капіталу були такі права на об'єкт інтелектуальної власності як комерційна таємниця, то визначити порядок доступу до цієї інформації інших засновників.

Цим самим підприємство юридично закріплює своє право перешкоджати розголошенню інформації, що становить його комерційну таємницю.

Власне наявність у підприємства якоїсь секретної інформації не створює її комерційної цінності. Ця цінність набувається внаслідок використання такої інформації. Використовує же секретну інформацію в цілях діяльності підприємства найманий персонал.

Для врегулювання правовідносин з трудовим колективом щодо комерційної таємниці відповідні положення доцільно внести в *колективний договір*. У ньому необхідно передбачити права та обов'язки адміністрації, з одного боку, та обов'язки трудового колективу, з другого боку. Це може бути сформульовано як те, що «в цілях перешкодження витоку інформації, яка становить комерційну таємницю, що може завдати підприємству матеріальних збитків, адміністрація зобов'язується впровадити систему заходів з її охорони та захисту. Члени трудового колективу підприємства, своєю чергою, зобов'язуються виконувати встановлений на підприємстві порядок охорони та захисту комерційної таємниці».

Додатково доцільно передбачити обов'язок адміністрації періодично проводити заняття зі співробітниками, допущеними до конфіденційної інформації, забезпечення їх необхідними методичними матеріалами з питань охорони та захисту комерційної

таємниці, і право організації здійснювати контроль за дотриманням режиму секретності. Слід мати на увазі, що відомості цих методичних матеріалів, своєю чергою, можуть бути віднесені до конфіденційної інформації.

Як відповідальність членів трудового колективу за порушення порядку роботи з інформацією, що визнана комерційною таємницею, в колективному договорі можна передбачити позбавлення (або зменшення розміру) премії, відсторонення від роботи з такою інформацією, притягнення до дисциплінарної відповідальності, передбаченої ст. 147 КЗпП України [7].

Не слід забувати, що на момент ведення переговорів з укладання колективного договору сторони зобов'язуються надавати одна одній будь-яку інформацію щодо змісту договору. У цьому разі Закон України «Про колективні договори і угоди» (ст. 10) [8] зазначає, що «учасники переговорів не мають права розголошувати дані, що є державною або комерційною таємницею, і підписують відповідні зобов'язання».

У *Правилах внутрішнього трудового розпорядку* конкретизуються обов'язки адміністрації та співробітників підприємства з питань охорони та захисту комерційної таємниці.

Наприклад, обов'язки адміністрації можуть бути сформульовані таким чином [9]:

- при прийнятті на роботу, що пов'язана з комерційною таємницею, провадити інструктаж співробітників з питань дотримання встановленого режиму та порядку її охорони і захисту;
- згоду співробітника на допуск до комерційної таємниці оформлювати підписанням зобов'язання про її нерозголошення;
- створювати необхідні умови для виконання співробітниками встановленого режиму та порядку охорони й захисту комерційної таємниці;

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

- впровадження комплексу організаційних, економічних, інженерно-технічних і виховно-профілактичних заходів, спрямованих на запобігання витоку комерційної таємниці та конфіденційної інформації;
- вносити в посадові інструкції співробітників, які мають доступ до комерційної таємниці, вимогу щодо її нерозголошення та встановлювати термін дії зазначеної вимоги;
- контролювати виконання співробітниками підприємства встановленого порядку охорони та захисту комерційної таємниці;
- притягувати до дисциплінарної відповідальності порушників порядку охорони та захисту комерційної таємниці, відповідно до ст. 147 КЗпП України.

Серед обов'язків співробітників можна зазначити такі:

- суворо дотримуватися вимог встановленого на підприємстві порядку охорони та захисту комерційної таємниці;

- ощадливо ставитися до носіїв інформації, що містять комерційну таємницю (документів, рукописів, креслень, дисків тощо);
- при звільненні працівників, які мали доступ до комерційної таємниці, вимагати її нерозголошення протягом встановленого періоду.

На базі вищезазначених документів підприємства воно планує та організовує розробку, прийняття й упровадження таких внутрішніх документів:

- 1) Положення «Про комерційну таємницю підприємства»;
- 2) Перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю підприємства.

Дії правового характеру створюють тільки підґрунтя для забезпечення основної мети підприємства — нерозголошення комерційної таємниці. Обговоренню важливих і необхідних дій організаційного, технічного та психологічного характеру буде присвячена наступна публікація. ♦

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державну таємницю» від 21.01.1994 року № 3856-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1994. — № 16. — Ст. 94.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV (із змінами) // ВВР. — 2003. — № 40.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV (із змінами) // ВВР. — 2003. — № № 18, 19–20, 21–22.
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 року № 2939-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2939-17>.
5. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 року № 2657-XII (зі змінами) // ВВР. — 1992. — № 48. — ст. 650.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 09.08.1993 року № 611.
7. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року № 322-VIII (зі змінами та доповненнями) // ВВР. — 1971. — додаток до № 50. — Ст. 375.
8. Закон України «Про колективні договори і угоди» № 3357-XII від 01.07.1993 року (зі змінами) // ВВР. — 1993. — № 36. — Ст. 361.
9. Комерційна таємниця [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://jus.org.ua/glava-13-kommercheskaya-tajna>.